

Географічний простір Землі

Навчальний курс для 11 класу

*Географія в системі
наук*

Зміст курсу

- Вступ. Сутність географічної науки в цілому
- Розділ 1. Топографія та картографія

Топографія : Топографічна карта, географічні та прямокутні координати, практичне використання топографічних карт

- Розділ 2. Загальні закономірності географічної оболонки

*Географічні наслідки рухів Землі в космосі; Географічна оболонка землі
Закономірності розвитку географічної оболонки, геологічне середовище людства*

Літосфера та геологічне середовище

*Атмосфера та системи Землі; Гідросфера та системи Біосфери,
Ґрунти*

- Розділ 3. Загальні суспільно-географічні закономірності світу
- Розділ 4. Суспільна географія України

ВСТУП. ГЕОГРАФІЯ ЯК СИСТЕМА НАУК

- **Пригадайте!**
- *З яких наук складається сучасна географія?*
- *Що таке географічна оболонка та які її компоненти?*
- *Поясніть поняття «ландшафт» («природний комплекс»), «навколишнє середовище», «природокористування».*

Географія як система наук

ФІЗИЧНА
ГЕОГРАФІЯ

ЕКОНОМІЧНА І
СОЦІАЛЬНА
ГЕОГРАФІЯ

ГЕОГРАФІЧНЕ
КРАЄЗНАВСТВО

ГЕОГРАФІЧНЕ
КРАЇНОЗНАВСТВО

КАРТОГРАФІЯ
І ТОПОГРАФІЯ

ПОЛІТИЧНА
ГЕОГРАФІЯ

ЗЕМЛЕЗНАВСТВО

ЛАНДШАФТОЗНАВСТВО

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

ФІЗИКО- ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

- **ЗАГАЛЬНЕ**

- ЗЕМЛЕЗНАВСТВО:**

- Геоморфологія

- Кліматологія

- Гідрологія

- Географія ґрунтів

- Біогеографія

- **ЛАНДШАФТОЗНАВСТВО**

- **ПАЛЕОГЕОГРАФІЯ**

Об'єкт вивчення –
**геосистеми різного
рівня**

ЗАГАЛЬНО- ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

- **КАРТОГРАФІЯ**

- **КРАЇНОЗНАВСТВО**

- **КРАЄЗНАВСТВО**

- **ГЕОЕКОЛОГІЯ**

- **ГЕОІНФОРМАТИКА**

СОЦІАЛЬНО- ТА ЕКОНОМІКО- ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

- **ГЕОГРАФІЯ НАСЕЛЕННЯ**

- **ГЕОГРАФІЯ СФЕРИ
ПОСЛУГ**

- **ГЕОГРАФІЯ
ПРОМИСЛОВОСТІ**

- **ГЕОГРАФІЯ СІЛЬСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА**

- **ПОЛІТИЧНА ГЕОГРАФІЯ**

- **ГЕОГРАФІЯ КУЛЬТУРИ**

- **МЕДИЧНА ГЕОГРАФІЯ**

- **ВІЙСЬКОВА ГЕОГРАФІЯ**

- **ТОПОНІМІКА тощо**

Об'єкт вивчення –
світосистема

Фото Землі з космосу

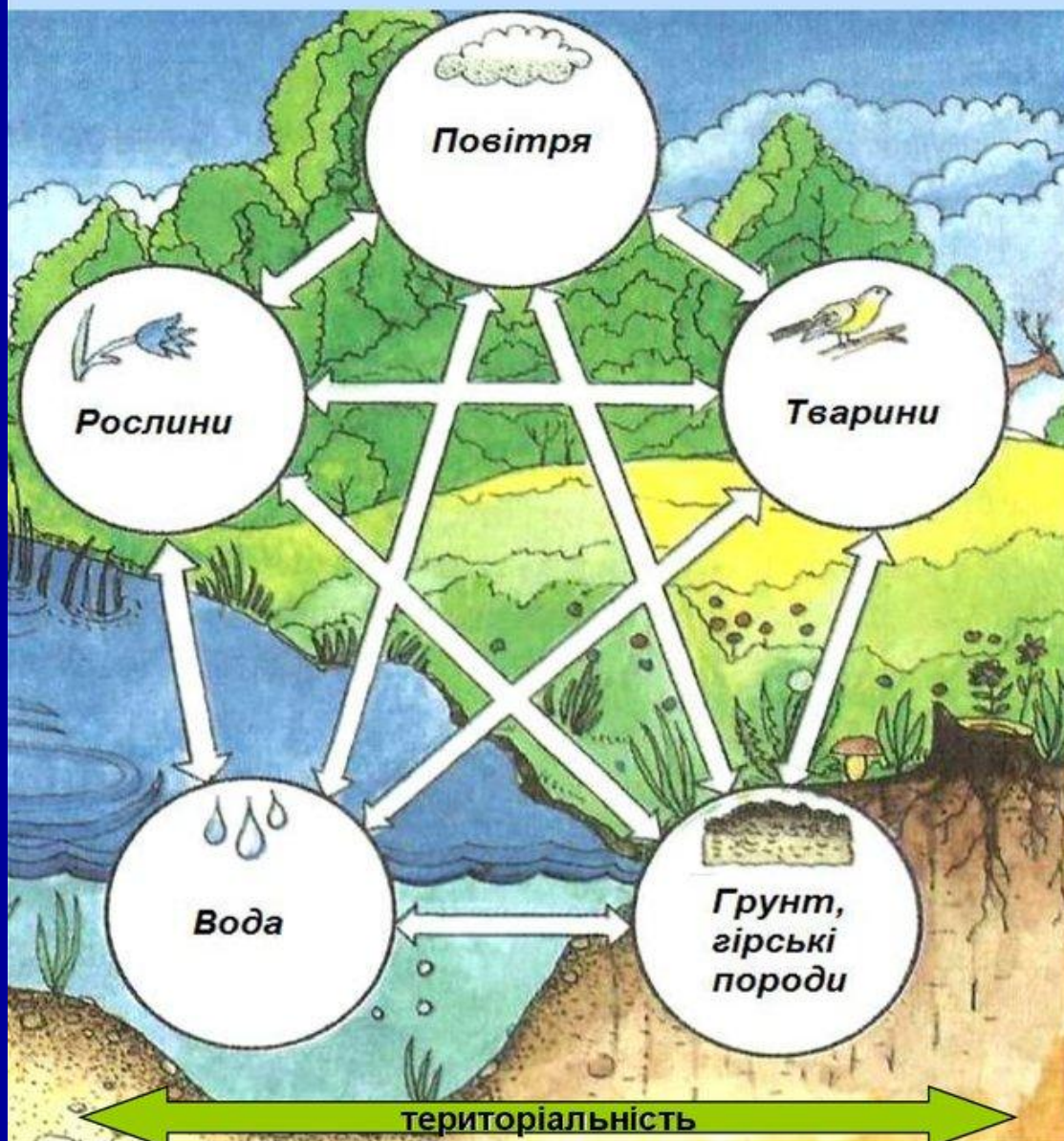
Географічний простір

- складний земний планетний простір, розташований на конкретній території, який розвивається в часі й охоплює всі сфери географічної оболонки: літосферу, атмосферу, гідросферу, біосферу та антропосферу.
- На сучасному етапі розвитку суспільства основною метою географічних досліджень стало наукове обґрунтування шляхів **раціонального природокористування, доцільної системи розселення та просторової організації економічної діяльності людини, створення основ екологічно безпечного розвитку суспільства.**

Поняття «геосистема».

- Все, що нас оточує, є геосистемами: великими й малими, природними й створеними людиною.
- *Геосистема (географічна система)* – географічне утворення (тобто земний простір) різного рівня, що складається з цілісної множини взаємопов'язаних, взаємодіючих компонентів.
- Геосистеми реально існують на земній поверхні, підкоряються принципам загальних зв'язків, взаємозумовленості та розвитку.
- Геосистемам притаманні певні властивості:
- Одна з них – **територіальність**, тобто існування на певній території (на відміну від таких систем, як живий організм, мовні системи, складні технічні пристрої тощо).
- Отже, на специфіку геосистем впливають їхні географічне положення, площа, конфігурація та інші територіальні особливості.
- **Територіальність** геосистем дає можливість ефективно використовувати картографічні методи під час їхнього виділення, зображення та аналізу.

Основні положення концепції геосистеми:

- геосистема – це **матеріальний об'єкт** (тобто реально існуючий);
- геосистема складається з **набору взаємопов'язаних природних елементів**, антропогенні елементи розглядаються як зовнішні;
- геосистема – це **територіальне утворення**, у межах якого геокомпоненти характеризуються специфічним характером зв'язків;

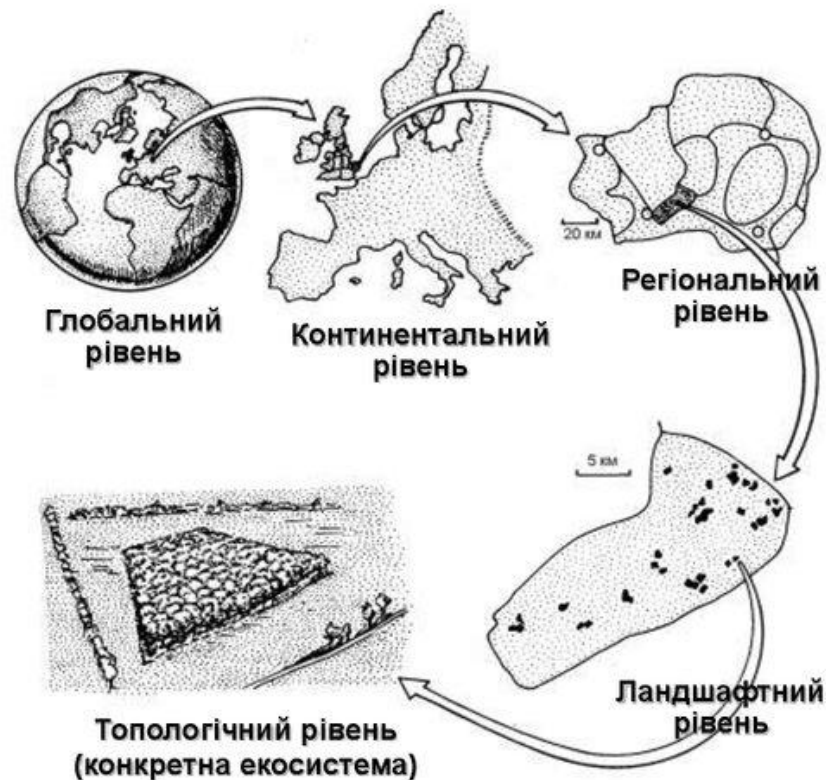
ГЕОСИСТЕМИ

Основні властивості геосистем

- *Територіальність Цілісність Стійкість*
- *Саморегуляція Динамічність Відкритість*
- **Види геосистем:** Природні та природно-антропогенні
- **Рівні геосистем:**
 - Глобальний – географічна оболонка
 - Субглобальний – материки та океани, географічні пояси, природні зони
 - Регіональний – природні країни, природні краї, природні області, природні райони
 - Локальний – місцевості, урочища тощо

- геосистема – **поняття розмірне**: вона є частиною більш крупної системи і включає підсистеми більш низького рангу.

Геосистемою є як елементарна ландшафтна одиниця (наприклад, фація), так і геосфера в цілому, тобто дане поняття охоплює весь ієрархічний ряд природних географічних одиниць.

час

- геосистема – **категорія динамічна**, тобто змінна у просторі і часі.

Стійкість та саморегуляція.

- **Стійкість** – це здатність зберігати свої властивості та структуру протягом тривалого часу за умов зміни навколишнього середовища, а також повертатися до первісного стану.
- **Саморегуляція** передбачає здатність підтримувати на певному рівні типовий стан і зв'язки між компонентами.
- Водночас геосистемі притаманна **динамічність** (мінливість), тобто вона перебуває в постійному розвитку: із часом вона змінюється, розширює або скорочує свою площу.

«Геосистема» та «ландшафт»

- **По-перше**, деякі науковці вважають геосистемою лише природні географічні утворення.
- **Інші** фахівці під геосистемою розуміють ширші складні утворення, що містять як **компоненти природи**, так і **населення** та його **господарську діяльність**.
- **По-друге**, ландшафт (природний комплекс) передбачає не будь-який, а лише певний набір взаємопов'язаних компонентів природи, кількість яких не може бути безкінечною.

Пізнавальна та конструктивна роль географії.

- **Нині триває подальше вивчення закономірностей розміщення та взаємодії компонентів географічного середовища на різних рівнях: від локального до глобального.**
- **Особливу увагу вона приділяє особливостям існування людини на Землі, глибокому вивченню процесу взаємодії суспільства з природою, розміщенню виробництва, системам розселення.**
- **Географія перетворилася з описово-пояснювальної науки на прикладну, конструктивно-перетворювальну.**

- Загострення **глобальних проблем** створило загрозу існуванню людства на Землі, що поставило перед географією завдання оптимізації стосунків між суспільством і природою, раціоналізації господарської діяльності.
- **Конструктивна роль географії** тісно пов'язана з **моделюванням** подальшого розвитку світу.
- Постійно зростає сфера застосування географічних досліджень у державній політиці країн.
- **Географічний прогноз** як складова частина **соціально-економічних прогнозів** визначає, як зміняться геосистеми у просторово-часових рамках регіонів світу, окремих країн, районів, міст.

Питання для обговорення:

1. Чому сучасну географію вважають системою наук? Назвіть її основні структурні компоненти.
2. Що є об'єктом дослідження географії?
3. Що таке геосистема? Назвіть рівні геосистем.
4. У чому полягає пізнавальна та конструктивна роль географії?
- 5*. Існує думка, що географічні відкриття давно завершилися, тому немає подальших перспектив щодо розвитку географічних знань.
Чи погоджуєтеся ви з цією думкою й чому?

Джерела інформації

1. <https://uk.wikibooks.org/wiki>
2. https://bookland.com/download/g/ge/geografija_11_klas_profilnij_riven_r_ozrobki_urokiv_profilna_shkola/sample.pdf
3. <http://interactive.ranok.com.ua/upload/file/Учебники>
4. <http://naurok.com.ua/biblioteka/geografiya/klas-11>
5. www.schoollife.org.ua/category/fajly/usi-uroky-heohrafiyi/11-klas-heohrafiya/
6. www.geneza.ua/sites/default/files/product-images/11clas_NUSH/Pestushko_Geografi11.pdf
7. hm-rmk.ucoz.ru/Na-dopomogy-vch/geoekonomist/zagalna_geografija-marchuk_n-v-2.pdf
8. http://kipt.com.ua/wp-content/uploads/2019/05/Abetka_Kobernik_Geografia_1_1-kl_1-60.pdf
9. lectures.7mile.net/geography-11/04-priroda-zemli.htm
10. osvita.ua/school/program/program-10-11/58909/